ALBAY CHABERT İLE AKİF BEY'İN KARŞILAŞTIRILMASI

Okt. Derya KILIÇKAYA*

ÖZ: Namık Kemal'de yabancı yazarların etkisinin bulunduğu bilinmektedir. Onun pek çok eserinde farklı milletlerden yazarların gölgesi vardır. Özellikle Shakespeare, Hugo, Balzac gibi yazarlardan etkilenen Namık Kemal'in, bazen bir eserinde, birden fazla yazarın etkisi görülebilir. Romanlarının yanı sıra oyunlarında da görülen bu durum, kimi zaman kendini iyice belli eder. Birçok araştırmacı, Namık Kemal'in eserlerinin üzerindeki İngiliz ve Fransız gölgesini bulmuş, bunları kanıtlarla desteklemiştir. Tam anlamıyla bir romantik olan Namık Kemal, Balzac gibi realist yazarların eserlerini de okumuş ve faydalanmıştır. Bu makalede, yazarımızın "Akif Bey" oyunuyla, Balzac'ın "Albay Chabert" adlı romanı, konuları açısından karşılaştırılacak ve onun Balzac'tan ne ölçüde etkilendiği ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: "Albay Chabert", "Akif Bey", Balzac, Namık Kemal, metinlerarasılık.

A Comparative Study on "Colonel Chabert" and "Akif Bey"

ABSTRACT: That the influence of foreign authors on Namık Kemal is known. In many of his works, a shadow of writers from different nations is present. Especially the works of Shakespeare, Hugo, Balzac's had affected Namık Kemal in such a way that in cases the influence of multiple authors can be noted even in his single work.. Besides his plays, his novels reflect the same influence thoroughly. Many of the researchers studying the works of Namık Kemal have found out the shadow of the British and French and these were supported by evidence. Namık Kemal being truly romantic and realist had studied the works of Balzac and gained the taste. In this article the play "Akif Bey" will be compared and contrasted with the novel of Balzac "Colonel Chabert", and the influence of the latter will be reflected in the study.

Key Words: "Colonel Chabert", "Akif Bey", Balzac, Namık Kemal, intertextuality.

---

* Kocaeli Üni. Rektörlük Türk Dili Böl. derya.kilickaya@kocaeli.edu.tr

Giriş

Karşılaştırmalı edebî eleştiri, yapıtlar arasındaki benzerlik ve karşıtlık ilişkilerini gösteren, metinleri farklı açıdan yorumlamamıza imkân veren bir eleştiri türüdür. Çoğu zaman metinlerarasılık kavramıyla karıştırılan bu eleştirinin özelliklerini ortaya koyanlardan biri de Kubilay Aktulum'dur. *Metinlerarası İlişkiler* başlıklı eserinden faydalanarak oluşturacağımız bu girişte, karşılaştırmalı yazınsal eleştirinin ne olduğunu kısaca belirttikten sonra, yazımızda bunu nasıl kullanacağımızı açıklayacağız.

Yves Chevrel, karşılaştırmalı edebî eleştiride temel olanın, edebî bir nesnenin, bir başka yaratının öteki yapıcı unsurlarıyla ilişkilendirilerek incelenmesi olduğunu belirtir (Aktulum 2000: 257). Claude Pichois ve André Rousseau ise karşılaştırmalı edebiyat hakkında şu bilgileri verirler:

> "*Karşılaştırmalı yazın, benzerlik, yakınlık, etki araştırması yoluyla, yazını anlatının ya da bilginin başka alanlarına, ya da, yeter ki birden çok dile ya da birden çok ekine ait ve aynı geleneğe bağlı olsunlar, onları daha iyi betimlemek, anlamak ve tatmak için, zamanda ve uzamda uzak ya da uzak olmayan olguları ve yazınsal metinleri bir araya getiren yöntemli bir sanattır.*" (Aktulum 2000: 257).

Metinlerarasılık kavramı, karşılaştırmalı eleştiriden ayrılır; çünkü metinlerarsılığın amacı ikiden fazla sayıda metin arasındaki benzerlikleri ya da farklılıkları bulmak değildir. Metinlerarasılıkta, işin içine sonsuz sayıda metin girebildiği gibi bazen de tek bir cümle ya da tek bir harf üzerinden araştırma yapılabilir (Aktulum 2000: 258). Karşılaştırmalı yazınsal eleştiride ise, farklı yazarlara ait yapıtlar, birbirine benzediği için karşı karşıya konur ve farklılıklar da ortaya konarak yorumlama yapılır. Metinlerarasılıkta, daha önce, bir eserde işlenmiş unsura, daha sonra bir başka yapıtta, yazar tarafından verilen anlam söz konusuyken, karşılaştırmalı eleştiride, anlam, eleştirmen tarafından ortaya konur. Birinde, yazar bu işi yaparken, diğerinde karşılaştırmacı adı verilen eleştirmen devreye girer.

> "*Aralarında hiçbir metinlerarası alışveriş olmayan (alıntı, anıştırma, öykünme vb.) bir Türk yazarının yapıtı ile bir Fransız yazarın yapıtı arasında, içerik düzlemindeki benzerlikten dolayı, yaklaştırmayı karşılaştırmacı yapar. Oysa metinlerarasında bu ilişki yazarca isteyerek, bilerek (yapıtında bir başka yapıta açık ya da kapalı olarak göndererek) kurulur.*" (Aktulum 2000: 258).

İşte biz de bu yazımızda aralarında metinlerarası bir ilişki olmayan; fakat içerik olarak benzerlik bulunan Balzac'ın *Albay Chabert* romanı ile Namık Kemal'in *Akif Bey* oyununu karşılaştıracağız. Bunu yaparken, eserlerdeki şahıslar üzerinden gidecek ve onların benzer yönlerini bulurken, yapıtların konu bakımından da benzediğini ortaya koyacağız. Namık Kemal'in Balzac'tan etkilendiğini belirterek, bunu, eserlerden vereceğimiz örneklerle de açıklamaya çalışacağız.

Türk edebiyatının denizle ilk teması olan *Akif Bey* (Tanpınar 2001: 384), Namık Kemal'in Magosa'da iken yazdığı bir piyestir. Buradaki sürgün aylarında edebi açıdan gayet velut olan yazar, Magosa'ya gelir gelmez *Akif Bey*'e başlar (Akün 1988: 62). Eser, 1874 Mayıs'ında neşredilir (Akün 1972: 421). Namık Kemal, Ebuzziya Tevfik'e yazdığı bir mektupta, piyesi başka bir hikâyeden etkilenerek yazdığını ifade eder: "*Vaktiyle sana hikâye ettiğim Dâniş Bey-yâhut-Fâhişe-i Nâibe'yi Âkif Bey ünvânı ile tiyatro şekline koyarak, Mâhir'e gönderdim; basıldığı zaman, sana da gönderirler*" (Tansel 1967: 256). Her ne kadar bahsedilen hikâyeden yola çıkılarak yazılmışsa da, piyeste İngiliz ve Fransız yazarlarının etkisi mevcuttur. Özellikle bu oyun, Shakespeare'in *Othello'*sundan izler taşır:

> "*Oyunun kıskançlık faciasına dayanan vak'ası Othello'dan mülhem hissini vermektedir. Âkif Bey Othello'ya yaklaşan bir karakterdir. Öteki şahıslar ve eserin kuruluşu Othello'dan çok ayrılır.*" (Enginün 2008: 152)[1].

Akif Bey'de, savaşa giden bir denizcinin, döndüğünde, eşini başka biriyle evlenmiş bulmasıyla yaşadığı sarsıntı anlatılır. Akif Bey'in savaşta öldüğü zannedilir. Artık serbest kaldığını düşünen eşi Dilrüba, başka biriyle evlenmekten çekinmez. Akif Bey ise yaşananların intikamını almak için uğraşır ve Dilruba'yı öldürmeye karar verir. Onun yeni eşiyle kavga eder, ağır yaralanır ve ölür. Akif Bey'in intikamını ise, babası Süleyman, Dilruba'yı öldürerek alır.

Kadınların eşlerini aldatmalarıyla ilgili konular, Batı edebiyatında sıklıkla işlenir :

> "*(…) Fransız edebiyâtının aşağı derecede tiyatrolarında da kocası askere gidince ihânet eden kadın tipleri pek çoktur.*" (Kaplan, 1948:178) Her ne kadar "*Namık Kemal bu eseri, içkinin kötülüklerini göstermek için yazdığını söylerse de, eserin bütününden bu mânayı çıkarmak imkânsızdır.*" (Enginün 1993: 20).

1 *Akif Bey*'deki *Othello* etkisi hakkında daha geniş bilgi için bk. (Enginün, 2008: 152 vd).

Dolayısıyla eserde, içki konusu pek öne çıkmaz, aldatma daha ön plandadır.

Balzac'ın *İnsanlık Komedyası* için düzenlediği kataloğun töre incelemeleri bölümünde yer alan, asıl adı *Le Colonel Chabert* olan *Albay Chabert* adlı eser, "*1832'de L'Artiste'te La Transaction (Uzlaşma) adıyla*" yayımlanır; daha sonra gözden geçirilerek 1835'te bir daha yayımlanan roman, kesin adıyla 1844'te yayımlanacaktır (Rifat 2007: 45;87). Romanda, öldüğü sanılan Eylau kahramanı bir askerin Fransa'ya döndüğünde eşini bir başkasıyla evli buluşu anlatılır. Kahraman Albay Chabert, bütün servetine konan eşinden, haklarını ve paralarını geri ister; fakat eşi bir kontla evlidir. Kadın, konumunu bozmak istemez ve Albay Chabert'e en küçük bir yardımda dahi bulunmaz. Bunun üzerine Albay, intikam almak için kolları sıvar; fakat yine eşinin oyununa gelir. Küçümsenen ve hor görülen Albay, birdenbire bütün haklarından vazgeçer, hayata küser ve yoksul bir yaşama ömür boyu kendini mahkûm eder.

Her iki eser, hem konuları hem de kişileri açısından karşılaştırıldığında, aralarında benzerlikler olduğu görülür. Böylelikle Namık Kemal'in Balzac'ın bu romanından etkilendiği de ortaya çıkar:

> "*Filhakika onun 'Colonel Chabert' adlı romanı Âkif Bey'le büyük bir yakınlık gösterir. Namık Kemal'in 'Colonel Chabert'den veya ona benzer herhangi bir kitaptan müteessir olması çok muhtemeldir. Bu takdirde Dilrüba'nın karakterini Balzac'tan uzaklaşmak arzusu vermiş olabilir.*" (Tanpınar 2001: 384).

Şimdi her iki eserdeki kişileri ve yaşadıklarını karşılaştırarak, aralarındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymaya çalışalım:

A. Akif Bey- Albay Chabert

Her şeyden önce bu iki figür de eserlerde, iyiliğin simgesi olarak gösterilir. Okuyucu, onları ilgiyle izler ve erdemli tavırlarından etkilenir. Saflıklarıyla iyi niyetin sembolü haline gelirler. Yaşar Nabi Nayır'ın belirttiğine göre, her ne kadar çağdaşları tarafından hep kötü insanları anlatmakla suçlansa da, Balzac, Albay Chabert gibi iyiliğin simgesi olarak gösterilebilecek kişileri de eserlerinde işlemiştir. Bunun yanı sıra Balzac, böyle bir eserde, 'erdemli bir adamı ilginç kılmak gibi güç bir dâvayı' hallettiğini söyleyerek övünmüştür (Nayır 1974: 21).

Vatana fazlasıyla önem veren Akif Bey, savaşa giderken çok gururludur:

> "*Ben kavgaya gidiyorum, ben devletimin hizmetine gidiyorum. Beni sever misin? Benim muhabbetime lâyık olmak ister misin? Ar-*

kamdan ağlamayacaksın; benim için kederinden bir daha yaş dökmeyecek, bilakis iftihar edeceksin" (Namık Kemal 1961: 18).

İyi niyet ve vatan\ vatan evladı sevgisi Albay'da da görülür. O kadar erdemli bir insandır ki zamanında yanlarında bedava kaldığı ve beslendiği yoksul insanları, biraz parası olunca terk etmez. Sanki yoksulluğu devam ediyormuş gibi onlarla beraber perişan bir şekilde yaşamaya devam eder.

Öldüğü sanılan Albay, savaştan sağ kurtulduktan ve kendine geldikten sonra, hastanede kendisini Albay Chabert olarak tanıtır ve bütün koğuş ona güler. Dışarı çıktığında, ne zaman Albay Chabert olduğunu iddia etse herkes onunla dalga geçer; çünkü bütün insanlar bu kahramanın Eylau Savaşı'nda öldüğüne inanmaktadır. Üstelik Albay, yaşadıklarından sonra fiziksel açıdan çok değişmiştir, başı yarılmış, bu da görünümünü tamamıyla değiştirmiştir. Dolayısıyla onun yaşadığına kimse inanmaz. Öyle ki ölümü *Zaferler ve Fetihler* adlı kitapta ayrıntılarıyla anlatılır. Albay, yaşadığını bir türlü kimseye inandıramaz ve bir deli olarak görülür. Akif Bey'de de kahramanın babası oğlunun yaşadığına inanmak istemez. Onun öldüğüne dair ortaya bir sürü kanıt koyar; ama Akif Bey'in arkadaşı Şahin, onun yaşadığına inanır. Bunun üzerine Süleyman şöyle der:

"*Yalandır, yalandır!.. Çocuk kavgadan kurtulduysa hastanede ölmüştür!.. Ah bir baba hem bu dünyada bulunur, hem de ölüsüne ağladığı ciğerpâresini karşısında sağ görebilir mi? Hiç insanda o kadar baht var mıdır?*" (Namık Kemal 1961: 38).

İnsanlar, Akif Bey'in ve Albay Chabert'in öldüğünden emindir; fakat onların öldüğünün düşünülmesinin sebebi, her iki eserde de farklı verilir. Akif Bey'in ölümü eşi tarafından özellikle yalancı şahit tutularak yayılırken, Albay Chabert'in durumu daha değişiktir. İmparatora Albay'ın öldüğü haberi gelir; ama o, yine de hekimlerini gönderip kahramana bakılmasını ister:

"*İki alay atlarının ayakları altında çiğnenmiş olduğumu gören bu haylaz hekimler hiç şüphesiz nabzımı tutma gereğini bile duymadılar ve gerçekten ölmüş olduğumu söylediler. Ölümüm hakkındaki ilmühaber askerî hukuk içtihatçılarının tesbit ettiği usuller dairesinde düzenlenmiş olacak.*" (Balzac 1974: 47-48).

Akif Bey'in hayatta kalmasını sağlayan bir delikanlıdır: "*O delikanlı beni gördüğü gibi bir kere 'Batıyor' diye bağırdı, soyunabildiği kadar soyundu, denize fırladı, beni kurtardı.*" (Namık Kemal 1961: 61). Albay Chabert'in ölümden kurtuluşu ise çok daha trajiktir; çünkü öldüğü düşünülen Albay, ölülerin bir arada gömüldüğü çukurlara atılmıştır. Kendine geldiğinde bulunduğu yerin havasının hiç tazelenmediğinin farkına

varır ve ölmeye mahkûm olduğunu anlar. Bulunduğu mezar sessizliği kendini çok etkiler ve ölüleri yoklayarak kendine bir boşluk arar. Çukura atılırken üstündeki iki ölünün birbirine dayanan iki iskambil kâğıdı gibi çapraz bir şekilde atıldığını fark eden Albay, vücudu olmayan bir kol bulur ve o kolun sayesinde cesetlerle uğraşa uğraşa aralarından sıyrılarak yükselir. Bütün bu uğraşlardan sonra kendisini bir kadın görür ve hayatla ölüm arasında sıkışıp kalmış Albay'ı, bu kadın, kocasının da yardımıyla oradan kurtarıp, evlerine götürür.

Eserlerdeki başkişiler, memleketlerine döndüklerinde eşleri tarafından terk edildiklerinin farkında değillerdir ve neşe içinde, büyük bir heyecanla evlerine dönerler; fakat gördükleri ve işittikleri karşısında donakalırlar. Balzac'ın romanında, Albay'ın, bu durumu şöyle anlatılır:

> "*Bana ait konakta karımın oturduğu Mont-Blanc sokağına ne kadar sevinçle ve nasıl koşarak gittim. Hoppala! Mont-Blanc sokağı, Chaussé d'Antin sokağı olmuştu. Konağımın yerinde yeller esiyordu, satılmış ve yıkılmıştı. Kâr maksadıyla bahçelerimde birçok evler inşa edilmişti. Karımın M. Ferraud ile evlendiğini bilmediğim için hiçbir bilgi elde edemedim. Nihayet eskiden benim işlerime bakan ihtiyar bir avukata gittim. Adamcağız müşterilerini bir gence devrederek ölmüştü. Bu genç beni hayretlere düşürerek, mirasımın taksimini, satılışını, karımın evlenmesini ve iki çocuğunun dünyaya gelişini bana öğretti.*" (Balzac 1974: 62).

Akif Bey'in de evine dönüşü neşe içindedir, hatta evinde eğlence olduğunu görünce memnun olur ve bir an önce Dilrüba'ya kavuşmak ister. Evde, eşinin kendi düğün eğlencesinde bulunduğundan habersiz olan Akif Bey'e, gerçekleri babası açıklar, bunun üzerine o, büyük bir hayal kırıklığına uğrar.

Her iki figür de, döndüklerinde eşlerini evli bulmuş olduklarından, intikam için yaşarlar:

> "*Bakışlarım, gözlerimin önünden bir şimşek hızıyla geçen arabaya dalıyor ve orada benim olan fakat artık bana ait bulunmayan bu kadını yarım yamalak görebiliyordum. Ah! O günden beri yalnız intikam için yaşadım.*" (Balzac 1974:63).

Yalnız, her iki figürün intikam alma şekilleri başkadır. Albay, kendisi sayesinde zengin olmuş eşinden bütün servetini ve haklarını alarak intikam alacaktır, sürekli bu hayalle yaşar ve intikam ateşiyle tutuşur. Ona göre eşi, servetini ve mutluluğunu kendine borçludur; fakat o, Albay'a en küçük bir yardımda bile bulunmamıştır, cezasını çekmelidir. Önce öfkesine yenilerek, eşini öldürmeyi düşünen Albay, sonradan bu şekilde intikam almaya karar verir. Akif Bey'in intikamı ise daha ağırdır.

O, Dilruba'nın canına kıymak ister, ancak o zaman rahat edebilecektir : "*Kim bilir? Belki onu gerçekten seviyor. Ah ölmeli. Dilruba gebermeli, mutlak, mutlak gebermeli…*" (Namık Kemal 1961: 82).

Albay da Akif Bey de, her ne kadar eşleri, kendilerini aldatmış olsa da yine onları sevmeye devam ederler. Öyle ki Albay'ın bu bitmeyen sevgisi, avukatı tarafından şaşkınlıkla karşılanır: "*…artık sizi sevmeyen bir kadına sahip olmak için ayak diremekle ahlâk bakımından iyi bir durumda mı bulunacaksınız?*" (Balzac 1974: 78). Akif Bey de tüm yaptıklarına rağmen Dilrüba'yı sever. Babasına bu durumu itiraf eder.

Her iki eserde de kadınlar, eski eşleri hakkında, bir başkasına karşı konuşurken, birden kapı açılır ve dışarıda onları dinleyen erkek içeri girer. Bu durum *Akif Bey* oyununun beşinci perdesinde yaşanır. Dilruba yeni eşi Esat'a karşı, Akif Bey hakkında konuşurken şöyle der:

> "*Beyim, ben dulum, fakat gönlümü felek size saklamış. Nasıl isterseniz yemin edeyim. Ben ömrümde sizden başka kimseyi sevmedim. Ah, öteki burada değil ki yüzüne karşı söyleyeyim. O vakit belki inanırsınız.*
>
> *Akif, rovelver elinde olduğu halde kapıyı tekmeleyip içeri girerek- Burada… burada köpek! Söyle! Yüzüne karşı söyle bakayım.*" (Namık Kemal 1961: 106-107).

Görüldüğü gibi, Akif Bey, sevdiği kadının sahtekârlığına bizzat şahit olur. Esere, kültürümüz, inancımız ve edebiyatımız açısından bakıldığında, Reşat Nuri Güntekin'in oyundaki şahıslar hakkında yaptığı yorum akla gelir:

> "*Şahıslar, Vatan denince ateş kesilen destan kahramanları, Dilrüba denince de gözleri dönüp bayağılaşan ve küfürler, tabancalarla birbirlerine saldıran polis havadisi kahramanlarıdır.*" (Güntekin 1958: VII).

Yukarıdaki sahneye benzer bir durum *Albay Chabert* romanında da vardır. Kontes, Albay'ın avukatı Derville ile konuşur ve dava istemediğini söyler. O, kocasının ölü olarak bilinmesini istemektedir; çünkü bu durum onun işine gelir. Avukat, kadına, Albay için yirmi dört bin franklık bir gelir sağlaması gerektiğini söyleyince, bu rakam Kontes'e çok gelir ve avukata şu sözü söyler: "Yirmi dört bin frank irat isterseniz, dâvalaşırız." Bu cümleyi kapının dışından duyan Albay, tıpkı *Akif Bey*'de olduğu gibi, birden kapıyı açar ve kadının yüzüne "Evet, davalaşırız!" diye haykırır; çünkü kadının yaptığı pazarlık Albay'ın çok ağırına gider. O, eşine bir milyona yakın bir servet bırakmışken ve eşi, bu servetle rahat bir şekilde yaşarken, kadının yirmi dört bin frank için pazarlık etmesi, Albay'ın öfkelenmesine sebep olur.

Yukarıda belirtilen özelliklerden yola çıkılarak, her iki eserin başkişilerinin- farklı pek çok yön olsa da- esas itibariyle birbirlerine benzedikleri görülür.

B-Dilrüba-Kontes Ferraud

Dilrüba, oyunda kötü kadın tipindedir ve "*modern fizyolojinin erkek yiyici 'nymphomane' diye adlandırdığı kadınlardandır*" (Tanpınar, 2001: 383). Bizim kültür, inanç ve edebiyatımızda pek hoş karşılanmayan bu türdeki kadın tiplerinin en önemlilerinden Dilrüba, Reşat Nuri Güntekin tarafından, oyunun konusu açıklanırken şöyle tanımlanır:

> "*Akif Bey'in konusu sadece bir kıskançlık faciası, bir orta malı kadın, bir saygısız yosma etrafında meydan alan ve birkaç kişinin birbirini kesip doğramasiyle sonuçlanan bir günlük gazete cinayetidir.*" (Güntekin 1958: VII).

Dilrüba'nın düşmüş bir kadın olduğunu, herkes bilir; fakat Akif Bey bu durumun farkında değildir. Ona, arkadaşı Şahin Bey defalarca durumu açıklamaya çalışır; ama o, dinlemek istemez. Akif Bey, savaşmak için eşinden uzaklaşır; fakat Dilrüba, o ayrılır ayrılmaz bir düğüne gitmek için hazırlanmaya başlar. Akif Bey'in öldüğü haberi yayılınca, bunu kesinleştirip serbest kalmak isteyen Dilrüba, yalancı bir şahit tutarak herkesi onun öldüğüne inandırır. Ardından da Esat ile evlenmeye karar verir. Aynı durum Balzac'ın romanında da vardır. Albay'ın eşi, onun yaşadığını bildiği halde Şura-yı Devlet üyelerinden Kont Ferraud ile evlenir. Albay Chabert'den kalan servetle rahat bir hayat yaşayan Kontes, o kadar acımasızdır ki hayatta ve güç durumda olduğunu bildiği halde Albay'a para vermek istemez. Bu noktada Dilrüba ile Kontes'in arasındaki şu küçük fark ortaya çıkar:

> "*Dilrüba'da ise bu para hırsı yoktur. Hatta, ölmüş bildiği Âkif Bey'den kalan şeyleri ve eski kayınbabasını reddetmekte cinsî bir haz bile duyar. O seçtiği adama gidecektir.*" (Tanpınar 2001: 384).

Eserlerdeki kadın figürler aslında kötü yola düşmüş insanlardır. Dilrüba, şehirdeki bütün erkekleri tanıyan biridir ve ağına pek çok erkeği düşürmüştür. Bunlardan biri de Şahin Bey'dir. Şahin Bey, Dilrüba hakkında şunları söyler: "*Mel'une, bu yiğidi nereden dâmına düşürdü? Zavallı adam! Hâlâ dul buldum da aldım sanıyor.*" (Namık Kemal, 1961: 3). *Albay Chabert* adlı romanda biraz daha farklı bir durum söz konusudur. Kontes de bir zamanlar kötü yola düşmüş kadınlardandır; fakat Albay bu durumu bile bile onunla evlenir. Avukatın bürosunda, olaylardan sonraki ilk karşılaşmalarında, Albay, aniden içeri girince, Kontes, onu tanır ve içinden "Ta kendisi" der; ama onlara karşı bu durumu inkâr eder:

"*Kontes sahte bir hayretle haykırdı:*
-İyi ama, Mösyö, Albay Chabert değil!
İhtiyar derinlemesine alaycı bir sesle:
-Ya! dedi, tanıt istiyor musunuz? Sizi Palais Royal'den aldım." (Balzac 1974: 108).

Adı geçen yer, eskiden, Paris'te ünlü bir eğlence yeridir. Böylelikle, Albay, avukatın yanında Kontes'in gerçek kimliğini açığa vurmuş olur; fakat Chabert, böyle bir kadınla evlendiği için çok pişmandır. Kötü bir seçim yaptığını kabul eder ve onun görünüşüne aldandığı için kendini suçlar. Aynı durum *Akif Bey*'de de vardır: "*Bir harp sefinesinin süvarisi olan Âkif Bey çok yanlış tanıdığı ve görünüşüne aldandığı Dilrüba ile yeni evlenmiştir.*" (Tanpınar, 2001: 383). Albay Chabert, romanın sonunda yoksullar yurduna düşer ve onun bu hazin duruma düşmesinin nedenini avukat şöyle açıklar:

"*Eğer albay bir konakta oturacak yerde bu yoksullar yurdunda bulunuyorsa, bu sadece Kontes Ferraud'ya, kendisini bir fayton gibi sokaktan aldığını hatırlattığı içindir. O anda, kontesin, albaya nasıl bir kaplan bakışıyla bakmış olduğunu hâlâ hatırlarım.*" (Balzac 1974: 132).

Her iki kadın da amaçlarına ulaşabilmek için hileli yollara başvurmaktan çekinmezler. *Akif Bey*'de Dilrüba, eşinin öldüğünü işitince, başka birisiyle evlenebilmek için, Süfyan adlı fakir birinin başına musallat olur ve onu yalancı şahitlik yapması için kandırır. Onun amacı yeni bir kocadır, *Albay Chabert* romanında ise Kontes, eşten çok paraya düşkündür ve bunun için hileler yapmaktan kaçınmaz. Albay, evlenmeden önce bir vasiyetname imzalamıştır, bu belgede servetinin dörtte birini darülacezeye bırakacağını bildirir; ama eşi, yoksulları da aldatmakta bir mahzur görmez (Balzac 1974: 79). Kontes, nakit paranın ve mücevherlerin sözünü etmez, gümüş takımlarının da pek azını gösterir. Mobilyalara gerçek değerinin üçte ikisinden daha az değer verilir ve buna göre servet hesaplanır. Sonuç olarak Kontes, bu yanlış hesap üzerinden epeyce kâr sağlar ve kendisine büyük bir pay ayırır. Eşi Kont Ferraud, evlendiğinde henüz kontluk mertebesine erişmemiş, yirmi altı yaşında, servetsiz, yakışıklı, itibar gören biridir. Sonradan Albay'ın mirası sayesinde ikisi de zenginleşir. Biri kont diğeri de kontes olur. Dilrüba'da sadece kocaya sahip olup onunla eğlenme isteği varken, Kontes'te hem koca, hem para, hem de sosyeteye girmek isteği vardır; çünkü o, kibar bir kadın olmak ister. Amacına da ulaşır ve bir süre sonra salonlarda görünmeye başlar.

Eserlerdeki kadınlar, zor durumda kaldıklarında eski eşlerinin sevgilerinden yararlanmayı düşünürler ve onlara karşı samimi olmayan sözler söylerler. Kadınların hileleriyle tuzağa düşen erkekler, bu tuzağı fark ettiklerinde iş işten geçer. *Akif Bey*'de oyunun başında Dilrüba'nın Akif

Bey'e karşı söylediği güzel; ama yalan sözler buna örnek gösterilebilir. Benzer sözleri Dilrüba, evlendiklerinin gecesi, Esat'a da söyleyecektir. Dilrüba, Süleyman Kaptan'ın kendisini öldüreceğini anlayınca Akif Bey'in kendisine olan sevgisinden yararlanmayı düşünür:

> "*Bey! Bey! Beyim, gözünü aç da bak! Dilrüba'na ne türlü eziyetler ediyorlar.(…) -Bey, beni kurtar, öldüm, ölüyorum. Kurtar, yine senin olduğumu istemez misin? Süleyman, kemal-i hiddetle- Geberiyor da hâlâ adam aldatmaya çalışıyor.*" (Namık Kemal 1961: 11-12).

Dilrüba'nın son nefesinde dahi eski eşinin sevgisinden faydalanmak isteyişi, Balzac'ın romanında Kontes'in yaptıklarına benzer. Kontes, davranışlarıyla ve sözleriyle Albay'ın kanına girer, ona çok hoş sözler söyler ve onu kandırır. Kontes'in amacı tatlı sözlerle Albay'ı yola getirmektir:

> "*Şefkatli davranışları ve devamlı tatlılığıyla ona çektiği acıları unutturmak, itiraf ettiği gibi suçu olmadan yol açtığı felâketlerden dolayı kendini affettirmek istiyor gibiydi; ona bir çeşit melankoli duyurmakla birlikte albayın zayıf tarafına hitap eden cazibelerini önüne sermekten de hoşlanıyordu: çünkü bizler mukavemet edemediğimiz bazı tavırlara, kalp ve fikir inceliklerine karşı özellikle duyguluyuzdur; Kontes onu kendi durumuyla ilgilendirmek, düşüncelerine hâkim olmak ve istediği gibi avucuna almak için yeteri kadar duygulandırmak istiyordu. Hedefine erişmek için her çareye başvurmaya karar vermişti. Henüz bu adamı ne yapmak gerektiğini bilmiyorduysa da onu toplumsal durumu bakımından mahvetmek istiyordu.*" (Balzac 1974:116).

Bu şekilde Albay'ın kanına giren Kontes, ondan açık açık, resmî bir şekilde hüviyetinden vazgeçmesini teklif eder. Eğer Kontes'in mutluluğunu istiyorsa, Albay, imzasıyla aslında Albay Chabert olmadığını, bir sahtekâr olduğunu kabul etmelidir, böyle olmamasına rağmen. Albay Chabert, eşinin bulunduğu aile tablosunun cazibesine o kadar kapılır ki bir an için bu teklifi kendi içinde benimser ve ölü kalmaya, böyle bilinmeye razı olur. Daha sonra kurulan entrikayı anlayan Chabert, tuzağa düşmekten kurtulur. Kontes'i terk edip, yoksul yaşamına devam eder. Kontes, buna rağmen Albay'ın avukatına, onun sahte Albay Chabert olduğunu kabul ettiğini söyler ve entrikalarına devam eder.

Görüldüğü gibi bu iki kadın figür de yaptıkları ve düşündükleriyle birbirlerine benzerler ve pek çok açıdan birbirlerini andırırlar.

C. Şahin Bey- Süleyman-Derville

Balzac'ın eserinde avukat olarak karşımıza çıkan Derville, Albay'ı düştüğü durumdan kurtarmaya çalışan bir figürdür. Tıpkı, Süleyman Kap-

tan'ın ve Şahin Bey'in Akif Bey'i kurtarmak istemesi gibi. Yaşar Nabi Nayır'ın belirttiğine göre, Balzac, *Albay Chabert* romanındaki bu figürü yaratırken kâtip olarak çalıştığı avukat dairesindeki patronundan etkilenmiştir (Nayır 1974: 7). Eserde, Fransız kültür ve hayatının yansımalarını da görmek mümkündür. Romanda, Paris'in adliye ve hukuk hayatının bütün hareketleri ve renkleriyle Balzac tarafından tasvir edildiği görülür (Nayır, 1974: 23). Balzac, Fransız hukuk kültürünü o kadar iyi yansıtır ki bunlardan söz ederken sanki bir avukatmış gibi yazar. Bu da kendisinin Fransız kültür, inanç ve edebiyatına ne kadar vâkıf olduğunu gösterir:

> "*Bilgisi sonsuzdur: Metafizik, psikoloji, estetik, politika, din, bilim, felsefe, beşeri bilgilerin her alanında eserleri şaşılacak bir zekâ ve görüş kudretinin örnekleriyle doludur.*" (Nayır 1974: 22).

Yukarıda adı geçen üç figür de eserlerdeki kötü kadınlara karşıdır ve onların yüzüne gerçekleri söylemekten çekinmezler. *Albay Chabert*'de Derville, korkusuzca Kontes'in karşısına çıkar ve ona karşı diklenir: "*Servetiniz size Kont Chabert'den kalmıştı ve siz onu tanımadınız. Servetiniz çok büyüktür ama onu dilenmeye zorluyorsunuz.*" (Balzac 1974: 99). Derville, Kontes'e, Albay'ı reddetmesinin yüzünden, onun daha da ihtiyarladığını belirtir. Benzer bir durum *Akif Bey*'de de vardır. Akif Bey'in babası Süleyman Kaptan, Dilrüba'nın gerçek yüzünü gördükten sonra, ona, Akif Bey'in, verdiği vasiyetnamede bile eşini düşündüğünü söyler. Böyle bir durum karşısında Dilrüba'nın hâlâ kayıtsızca davranmasını eleştirir. Şahin Bey ise bir zamanlar ağına düştüğü bu kadının, öldüğü düşünülen Akif Bey'den kalan mirası nasıl kullanacağını tahmin etmektedir. Dolayısıyla Dilrüba'yla alay etmekten çekinmez: "*Hanım niçin fukaraya sadaka edecek? Elmas alır da yeni kocasına güzel görünür.*" (Namık Kemal 1961: 35).

Bahsedilen üç figür, zor durumda kalan eski eşleri düştükleri durumdan kurtarmak için çaba sarf ettiklerinden, birbirleriyle bu açıdan özdeşleşirler.

Sonuç

Namık Kemal'in eserlerinin büyük bir kısmında Fransız edebiyatının etkisi olduğu kesindir. Sadece romanlarında değil, piyeslerinde de bu etki rahatlıkla görülür. Bu edebiyatın gölgesi altında yazdığı *Akif Bey* oyunu, yukarıda da görüldüğü gibi özellikle konusu bakımından Balzac'ın *Albay Chabert* adlı romanına benzer. Burada önemli olan, her iki eserde de eşi askere gittikten sonra, başka biriyle evlenen kadınların durumunun anlatılmasıdır. Dolayısıyla, eşlerini çeşitli hilelerle aldatmaları ve onları görmezden gelmeleri açısından Dilrüba ile Kontes Ferraud birbirine eştir. Genellikle Batılı yazarlar bu tip düşmüş kadınları benimseyip, onlara acırlar; fakat bu durum Balzac'ın romanında yoktur. Balzac, okuyucuya bir ara Kontes'i olumlu bir şekilde gösterir. Hâlbuki Kon-

tes'in iyi niyetinin altında, eski eşinden kurtulma isteği yatmaktadır. Dolayısıyla, romanın başından sonuna kadar okur, ister istemez Albay'a acır; fakat Kontes'ten nefret eder. Bunda Derville'nin de etkisi büyüktür. İşin ilginç yönü ise, romanın sonunda, insanların bu kadar kötü olmasının sebebinin Derville tarafından, Paris'e bağlamasıdır. O, eşiyle beraber bir köye taşınmaya karar verir. Ona göre kötülüklerin sebebi Paris'tir. Paris'i terk edeceği için de mutludur. Aynı mutluluk Derville'nin *Akif Bey*'deki karşılığı olan Süleyman Kaptan'da görülür. O, oğlunun intikamını almıştır, bir cinayet işlemiştir; fakat o kadar da üzgün değildir. İki delikanlıyı zehirlemiş bir yılana rast geldiğini ve onu ayağıyla ezip mahvettiğini düşünür. Dolayısıyla o, kendi düşüncesine göre günaha girmez, aksine sevap işler.

Her iki eserde de toplum için çok önemli olan aile kurumunun nasıl içten kemirildiği ve çürüdüğü gözler önüne serilir. Namık Kemal, bir realist olan Balzac'tan etkilenerek, ortaya romantik bir eser çıkarır.

KAYNAKÇA

AKTULUM, Kubilay (2000), *Metinlerarası İlişkiler,* İkinci Basım, Öteki Yayınevi, Ankara.

AKÜN, Ömer Faruk (1972), *Namık Kemal'in Mektubları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

AKÜN, Ömer Faruk (1988), "*Namık Kemal"*, *İslam Ansiklopedisi*, C. 9, M.E.B. Yayınları, İstanbul.

BALZAC, (1974), *Albay Chabert*, (çev. N. Kutluk), Varlık Yayınevi, Ankara

ENGİNÜN, İnci (1993), "*Namık Kemal ve Tiyatro" Doğumunun Yüzellinci Yılında Namık Kemal*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

ENGİNÜN, İnci (2008), *Türkçede Shakespeare*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

KAPLAN, Mehmet (1948), *Namık Kemal Hayatı ve Eserleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

NAMIK KEMAL (1958), *Akif Bey*, (hzl. Reşat Nuri Güntekin), Maarif Vekâleti Yayınları, İstanbul.

NAMIK KEMAL (1961), *Akif Bey*, (hzl. Mustafa Nihat Özön), Remzi Kitabevi, İstanbul.

RİFAT, Mehmet (2007), *Honoré de Balzac Romancının Evreninden Sahneler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

TANPINAR, Ahmet Hamdi (2001), *19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 9. Basım, Çağlayan Kitabevi, İstanbul.

TANSEL, Fevziye Abdullah (1967), *Namık Kemal'in Hûsûsi Mektupları I (İstanbul, Avrupa ve Magosa Mektupları),* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.